

KÖZÉRDEKŰ BEJELENTÉS

avagy

MAGYAR KÁLVÁRIA

„Élt egyszer egy asszony, akinek három szép szál felnőtt fia volt. Egyiknek sem volt semmi bűne, de azért halálra ítélték őket. Történhetett ez majdnem bármikor, nagyon-nagyon régen is. Akkor az asszony megfőzte a legkedvesebb ételüket, elvitte nekik, majd elbúcsúzott tőlük, mindegyiket megölelte, mondván: – Isten legyen veled! – Akármikor történhetett ez és akárhol, nem ez volt az utolsó alkalom, amikor istennek le kellett volna mondania tisztségéről? Ha volt egyáltalán utolsó alkalom.” – írja Ancsel Éva, s más helyen hozzáteszi: „Ha az igazság nem is szokott győzni – vagy nagyon ritkán –, azért még minden igazságtalanságon fel kell háborodni, mert ha mindenki vállat von, nem áll meg a lábán a világ.”

Ez a könyv abban a reményben íródott, hogy mégis van esélyünk: megálljon a lábán a világ. Manapság hasznos divatnak látszik a még meg sem valósult „glasznosztj”-ra hivatkozni. Pedig az komolyabb, fontosabb eszköz mindenféle divatnál, s tönkre is tesszük, ha percnyi-pillanatnyi áramlatként kezeljük.

Vannak esetek, amelyekben az igazi nyilvánosság az utolsó, egyszersmind egyetlen reménysugár. Olykor a vérrel, könnyel, bűnnel kevert helyzetből sehogyan másként nem lehet kitörni, csak a legszélesebb nyilvánossághoz – a népnek legalább az olvasó feléhez – fordulva. Nem is az igazságért, csupán figyelemért. Nem segítségért, csak a rácsodálkozásért: mi mindent kell még tennünk, hogy én, te, ő – senki se kerülhessen hasonló gyötrelmek közé.

Az itt következő három ember sorsa nem modell, mindössze felkiáltójel: vigyázzunk egymásra, ne engedjük érvényesülni az igazságtalanságot!

Nem ő törekeny – mi vagyunk azok.

Az 1986-87-ben írt, soha meg nem jelent kötetnek ez volt-lett volna az első oldala. S bár egyetlen kiadó sem vállalta a megjelentetését – valamicske pozíciót kiharcolt magának a kézirat: létrehozott egy nem létező műfajt, az átmenetet a szamizdat és a legálisan megjelenő könyv között.

Történt ugyanis, hogy a Magyar Politikatudományi Társaság Politikai Szociológia Szakosztálya 1988. április 14-én, 15 órakor vitát rendezett az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetének földszint 33-as nagy tanácstermében KÖZÉRDEKŰ BEJELENTÉS avagy MAGYAR KÁLVÁRIA címmel, közölve, hogy a felkért hozzászólók: Bárd Károly és Kéri László.

A vitára szétküldött – vagy százötven – meghívó ezzel a szöveggel zárult: „Mellékelten küldjük a vita szinopszisát. A tényleges alapanyag Kende Péter 215 oldalas kézírata, amelynek két példánya a Társadalomtudományi Intézetben (a 301/A szobában) előzetes telefon-egyeztetés alapján elolvasható, vagy 1-2 napra kikölcsönözhető.”

Az a bizonyos szinopszis pedig a következő volt.

KÖZÉRDEKŰ BEJELENTÉS avagy MAGYAR KÁLVÁRIA
(Konstruált perek ma Magyarországon?)

Lehet, hogy a '80-as évek végén is folynak körülöttünk konstruált perek? Lehet, hogy ártatlan embereket tudottan koholt vádakkal fegyelmi eljárás alá vonnak, majd rendőrségi, ügyészségi közreműködéssel e vádakat büntetőeljárásnak is alapjává teszik? Mai politikai szisztémánk vajon tartalmaz-e elegendő beépített, intézményes garanciális elemeket ezek ellen? Hogyan működnek a tényleges napi gyakorlatban az erre szolgáló politikai intézményrendszer-elemek? Mitől és kiktől függ, hogy egy koholt vádakkal indított ügy meddig folytatódik az azt elindítók akaratának megfelelően? Kinek szabad és kinek lehetetlen vállalkoznia vélt igazának végigharcolására, ha az jelentős helyi érdekeket sért? Számít-e bármit is az igazság? Ezekről a kérdésekről szól a vitára ajánlott esettanulmány.

I. A TÖRTÉNET

Egyetlen kerületben egyidejűleg két párhuzamos ügy zajlik, összesen három ember ellen. A feltűnő és fontos a két ügy koreográfiájának és fő motívumainak teljes azonossága.

A művelődési központ igazgatójának és helyettesének igazi „bűne” kettős. Először, hogy elkezdtek keresni, hová lett a művelődési központ felújítására, bővítésére kapott 90 millió forint céltámogatás, amivel már egy éve el kellett volna számolni, ám az mind a mai napig nem történt meg. Másrészt amikor az intézmény párttitkáráról kiderült, hogy sikkasztott, békében megszabadultak tőle, ám egy évvel később, amikor az új párttitkárnak immár lényegesen komolyabb sikkasztására derült fény, ekkor ebből fegyelmi ügyet csináltak, annak ellenére, hogy a kerületi Pártbizottság óva intette őket: nem lehet még egy párttitkár-ügy.

Megindul ellenük a hadjárat – PB-irányítással, tanácsi bonyolításban –, pénzügyi szabálytalanságokra és arra hivatkozva, hogy ellopták a háziszínpad faanyagát, valamint munkaidőben a saját telkükön kutat fűrattak a művelődési központ dolgozóival. Fegyelmi felfüggesztés, rendőrségi vizsgálat, ügyészség, vádemelés. A vádak ugyan képtelenek, ám az eljárás zavartalanul folyik.

Ugyanezen kerület szociális gondozóközpontjának vezetője rájön arra, hogy munkatársai állandóan jogtalan jövedelmekre tesznek szert a gondozás során. Nem létező öregeket gondoznak, a hivatásos gondozók egyúttal maszekban is dolgoznak, egy ember több néven is vesz föl pénzt és így tovább. Megpróbálja maga rendezni a dolgokat, de sikertelenül, ezért vizsgálatot kezdeményez, noha többször is óva intik ettől. A vizsgálat során aztán a vádak visszahullnak az ő fejére, végül a tényleges bűnösök helyett őellené folyik az eljárás. Fegyelmi felfüggesztés, rendőrségi vizsgálat – ő azonban menetközben kiad a kezéből minden, a valódi bűnösökre terhelő dokumentumot, így vádemelés valószínűleg nem szükséges ellene is.

Mindkét ügyben az érintettek megpróbálják végigjárni a szabályos jogi utat, azonban teljességgel sikertelenül: bizonyítékaikat nem veszik figyelembe, az általuk megcáfoltakat viszont továbbra is bizonyítékként alkalmazzák, szabályos beadványaikra nem is válaszolnak, dokumentumokat visszatartanak és így tovább. Időközben jelentős erőfeszítések folynak teljes idegi-lelki-fizikai kikészítésükre is.

II. POLITOLÓGIAI KÉRDÉSEK ÉS KONZEVENCÍÁK

Konkrét egyéni érdekek megjelenítése és védelme lehetőségének teljes hiánya párosul a szakmai, kollektív érdekvédelem hiányával, s ez szabad utat enged az ilyen jellegű ügyeknek.

A politika, illetve konkrét helyi viszonyokban a konkrét politikai vezetők hatalmának totális korlátatlansága: bármit, vagyis mindent kisajátíthat, politikai jellegűvé minősítéssel magához vonhat, s ettől kezdve szabadon irányíthat, diktálhat.

A jog alkalmazásának tetszőleges jellege: amikor érdemes, alkalmazzák, amikor viszont pillanatnyi érdekeik ennek ellenkezőjét kívánják, akkor felrúgják, s jogi eljárás keretében durva jogtalanságokat követnek el.

Ha érdemi konfliktusok a nyilvánosság háta mögött zajlanak, akkor kiderül: nem létezik garanciális védelmi eszköz.

A helyi hatalom már azt sem érzi fontosnak, hogy önmaga jogosságát az igazságos vagy legalábbis jogszerű működésbe vetett hit elfogadtatásával igazolja, elegendő a hatalom pusztá érvényesítése.

A saját „brancsot” hatalmi erők sérthetetlen saját érdekként kezelik; ezek sérelme egyszersmind a rendszer sérelme, tehát azonnal átideologizálandó, átpolitizálandó, védelmére semmilyen ár nem drága.

A különböző állami és társadalmi szervek tökéletes egybecsúszása következtében ezek az érintettek felé egyetlen totális rendszerként jelennek meg; nem kihasználható a különbözőszervek elvileg különböző funkciója, mert a rendszer minden pontról zárul, mind pontosan ugyanúgy reagál. Ennek helyi bázisa, a kerületi PB káder- és egyéb hatáskörei alapján a kerület összes szervének vezetői egzisztenciálisan függenek a PB-től, vészhelyzetben koordinációjuk tökéletes.

Az alkotmányos működés alapfeltétele lenne, hogy az alkotmány fölé egyetlen szerv sem helyezheti magát.

A centralizmus valamelyes fellazulása következtében a helyi hatalmat már nem letörni fontos, hanem megvédeni: hiába fordulnak a bajbajutottak felsőbb szervekhez, minden azonnal visszajut a kerületbe.

Az önbecsapás veszélye: a hatalom rendőri működése azt hiteti el, hogy az hatékonyan működik.

III. VÉGSŐ KÉRDÉSEK

Ha egyszer ilyen irányban meg lehet sérteni a jogszabályokat, akkor nem lehet-e bármikor, akárhányszor és bármilyen cél érdekében?

Valóban a hatalom fenntartását szolgálja-e az ilyen emberek kinyírása, vagy éppen hogy öngyilkos politika – legalábbis hosszútávon?

A totalitárius működés diszfunkciói törvényszerűek-e, szabályszerűek-e?

Érdemben különböznek-e ezek az ügyek a '37-38-s és '49-53-asoktól, vagy csak stílusosan, valamint abban, hogy „csak” börtönbüntetésre ítélnék embereket, és nem halálra?

Milyen a mértéke mindannyiunk kiszolgáltatottságának?

A kötet legvége pedig ez lett volna:

Hogy Csobánné Gerencsér Ildikó–Német Imre ügy, és ki tudja, még hány, de hány Gerencsér-ügy ma megtörténhet, az nemcsak abszurd és felháborító, de öngyilkos bűn is. S megbocsáthatatlan, ha ilyen süket csönd vehet körül ekkora bűnt. Ahol pedig nincs csönd, ott csupán fenyegetés hallatszik, még az együttérzőket is igyekeznek elmarni a „bemártottak” környékéről. És csoda, ha nem gyávulunk el mindannyian, hiszen Gerencsér Ildikóékon kívül minket is fenyeget, hogy előbb-utóbb sokak fejében csak annyi marad meg: ezekkel is mindig valami zúr van.

A félelem nagy úr. Ildikóék szörnyülködve és értetlenül figyelik, mint vallanak ellenük hamisan néhányan. Pedig könnyen érthető a tettük. Félnék. Látjuk: van is mitől. Már a garanciák hiányától is.

Akik Csobánné Gerencsér Ildikó, Német Imre vádlottak bűnperét vezénylik, menedzselik – a gyűlöletet, az embertelenséget, a sztálinista és rákosista nagy perek és a

zsidóüldözések szellemét ismét együtt terjesztik a szűkölő félelemével. Mindazok pedig, akik ezt nem akadályozzák meg, akik passzivitásukkal szabad utat nyitnak az ilyen múlt felélesztésében – részesek e bűnben.

Ancsel Éva ezt írja: „nem az igazság törött ketté. A valóságból hasadnak ki a megbocsáthatatlan pillanatok: a harcot, a kérlelhetlenséget követelő büntettek, a szörnyűségek, amelyek megbocsátása bűn.” Ő ezt a gondolatot egy „és” szócskával folytatja, és ezután az irgalomról, a mégis-megbocsátásról ír.

Én nem idézem a folytatást.